

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. Şenol SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülen şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılamaz güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmaları az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlerle başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığının göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişiler sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmaları için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

Enbiya Yıldırım

Trabzon-Hayrat'lı anne babanın üçüncü çocuğu olarak 1965 yılında İstanbul'da doğdu. 1983'te İstanbul İmam-Hatip Lisesi'ni bitirmesinin ardından 1987 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1994-2013 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda çalıştıktan sonra Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne geçti. 1990 yılında Prof. Dr. Mehmet Ali Sönmez'in danışmanlığında *İbn Huzeyme ve Sahih'i* ile bilim uzmanı, 1996 yılında da *Hadiste Metin Tenkidi* ile doktor oldu. 2002 yılında doçentliğe, 2008 yılında da profesörlüğe atandı. 2020 yılından bu yana Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi olarak görev yapan Yıldırım, evli ve üç çocuk babasıdır. İngilizce ve Arapça bilmektedir.

Görüşme Eyüp Öztürk tarafından Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yapılmıştır.

Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nin ortaklaşa düzenlemiş olduğu *Karadeniz'de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat* isimli projemizin bugünkü konuğu Sayın Prof. Dr. Enbiya Yıldırım hocamıza birikimlerini bizlerle paylaşmayı kabul ettiği için teşekkür ediyor ve sözü uzatmadan hemen söyleşimize geçiyoruz.

Kıymetli hocam kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Benim adım Enbiya Yıldırım. Trabzon Hayrat eski ismiyle Maki, daha sonraki ismiyle Pınarca köyündenim. Daha sonra köy büyüdüğü için bizim yaşamış olduğumuz bölüm de Pınarca köyünden ayrıldı. Bugünkü adıyla Yıldırımlar Mahallesi ama Hayrat'ın ilçe olmasından önce bizim orası Of'a bağlıydı. Dolayısıyla kendimizi Oflu olarak tanımlıyoruz. 1965 yılında Trabzonluların önemli bir kısmının yaptığı gibi ben de annem ve babam İstanbul'a gittiği için İstanbul'da dünyaya geldim ama daha sonra ilkokul 1. ve 2. sınıfı okumak üzere tekrardan köye geldik. 1-2 yıl köyde okudum. Daha sonra tekrardan İstanbul'a intikal ettik, orada ilkokulu bitirdim. Daha sonra İstanbul İmam-Hatip Lisesi'nde ortaokul ve liseyi okuduktan sonra üniversite tahsili için Bursa'ya gittim. Bursa İlahiyat Fakültesi'ni bitirdim. Ardından master, doktora derken uzun yıllar Sivas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde çalıştıktan sonra Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne geldim. 2008'de profesör oldum ve burada Hadis bölümünde, bir başka görev olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Din İşleri Yüksek Kurulu'nda 2,5 yıldır üye olarak çalışmaktayım. Hayatım özetle bu şekildedir.

Kıymetli hocam uzun yıllara dayanan bir eğitim süreciniz var. Biz bunun başlangıç noktasına gitmek istiyoruz. İlk dinî eğitiminizi nereden aldınız, kimden aldınız?

Sizin de bildiğiniz gibi bizim Karadeniz insanı, bütün ülkemizin genelinde de durum böyledir Karadeniz'de de yoğunluklu şekilde aynıdır, dinî eğitime yani çocukların küçüklükten itibaren temel dinî bilgiler almasına son derece ehemmiyet verir. Bizim yaşamış olduğumuz ilçede insanlar genellikle inşaat işiyle meşgul olmakla birlikte iki şeye çok önem verirler. Birincisi kız olsun erkek olsun çocukların temel dinî eğitimi almalarına son derece ehemmiyet vermek, ikincisi ise mümkünse çocuklardan bir tanesini mutlaka hafız yapmaya gayret etmektir. O yüzden bizim köye geldiğinizde, her evde, istisnasız söylüyorum hemen hemen her evde bir tane veya iki tane hafız bulursunuz. Yani köyün standart bir değeridir bu. Bütün hemşehrilerimizin yaptığı gibi anne ve babam da beni özellikle yazları köyümüzdeki Kur'an kursuna elif-bây'ı ve temel dinî bilgileri öğrenmek, sûreleri ezberlemek için verirdi. Düşünebiliyor musunuz ilkokula giderken aynı zamanda bugün üniversite müfredatında olan amme, tebâreke gibi sûreleri bize ezberletirdi hocalarımız. Temel altyapı bizim orada Allah'ımıza şükürler olsun iyi bir şekilde kazandırılıyordu. Tabii bu sadece erkeklere yönelik bir şey değildi, hem erkek hem kız tüm insanlara kazandırılıyordu. Bütün insanlar çocuklarını hocalarımıza göndermeye ehemmiyet verirlerdi. Bir de ilginç bir şey var, benim çocukluk dönemimde bizim köylerimizde resmî din görevlileri yoktu. Din görevlisi hocalarımızın maaşları köylülerden toplanan yardımlarla karşılanırdı. Bir de şu yapılırdı, özellikle bize ders veren bekâr hocalara sırayla yemek götürülürdü. Hatırlıyorum köy çok büyük olduğu için hane başına belki yılda 2-3 kere sıra gelirdi. Çok farklı bir atmosfer vardı. Bir de Cumhuriyet döneminden itibaren bu dinî eğitime bir

inkıta söz konusu olduğu için bizim insanımız da en azından çocuklarının bu temel dinî değerleri kazanması ve İslâm'dan kopmamasına, tahsilsiz olmalarına rağmen gayret gösterdiler ki bizim ülkemizde hamurunu mayasını yoğuran iki tane temel değer vardır; biri dinî, ikincisi millî değerler. Ben size ilginç bir şey söyleyeyim, Trabzonlu kardeşlerimiz bileceklerdir, bizim orada komar diye bir ağaç var, yaprakları çok serttir. Yaz aylarında pembe ve mavi olmak üzere iki türlü renkte çiçekler açar. Benim babam 1939 doğumludur, okuma yazmayı bu ağaç yaprakları üzerine çiviyle yazarak öğrenmiş. Annem de okuma-yazmayı evlendikten sonra öğrenmiş. Büyüklerimizde böyle bir açlık olduğu için -Allah razı olsun onlardan- çocuklarının bu temel dinî eğitimi alması noktasında çok hassaslardı.

Tam da bu noktada bir soru sormak istiyorum hocam. Ailenizden sizin bu ilim yolculuğuna girmenizde etkili olmuş, ilimle iştiğal eden başkaları var mıydı? Bunlar hakkında bir şeyler söyleyebilir misiniz?

Biz köken itibarıyla dedem Molla Hasan, bizim oranın ifadesiyle Mola Hasan yani iki tane "L" harfiyle denmiyor, Mola deniyor, çok tanınan bir insandı. Bizim köy ve etrafındaki birkaç köyün de itibar ettiği, çocuklarını göndermiş olduğu ve eğitim verdirmiş oldukları birisi olmakla beraber insanların dinî öğrenme noktasında büyük hizmetler ifa etmiş bir insandı. 1943'te vefat ettiği için ben ona yetişemedim. Sadece benim dedem de değil, köyümüzde başka insanlar da var. Molla Tâlib denilen ama yine benim yetişemediğim bir insan var, hizmetlerinden bahsedilir. Esasında Cumhuriyet dönemindeki bu inkıtaya rağmen bizim köyümüz yüksek bir yerde olup murakabesi daha zor olduğu için dinî ilimlerin eğitimi daha rahat bir şekilde verilebiliyordu. Bugün bile bizim oraya çıkmak çok zordur. Köyümüze arabayla çıkılıyor; araba yolu dışında düz bir alan yoktur. Yani yuvarlansanız doğrudan deredesiniz, o kadar diktir bizim oralar. İşte dinî eğitim açısından bunun getirdiği bir avantaj var. Dolayısıyla bizim büyüklerimiz dine olan bu hamasetlerinden dolayı bu zorluğu berekete dönüştürmüşler. O yüzden şunu görürsünüz bizim Karadeniz insanında -özellikle Trabzon merkezi olarak bunu ifade etmem gerekiyor- ibadetler noktasında belki gevşeklik olsa bile dine hamiyetini, dine bağlılık noktasındaki samimiyetini, dinî koruma içgüdüsünün zirvede olduğunu görüyorum. Yani bizim insanımız için din, ibadetlerinde eksikler olsa bile her şeydir. Dolayısıyla başta dedem olmak üzere az önce de isimlerini saydığım kişilerin çok hizmetleri olmuş ki dedem akşam ezanı okuduktan sonra camide vefat etmiş.

Dedenizin medrese eğitimini nereden aldığını hatırlıyor musunuz hocam?

O zamanlarda bugünkü Hayrat ilçemizde klasik medrese eğitimi verilen medreseler var. Oralardaki hocalardan dersler almış ve kendisini yetiştirmiş. Bizim köyün ve etraf bölgelerin bir nevi müftüsü olmuş. Elbette müftü değil ama müftülük sıfatına sahip birisi. İnsanlar dinle ilgili karşılaşmış oldukları problemler, miras meseleleri, çocukların hafızlık eğitimi gibi meselelerde müracaat ettikleri bir insanmış. Onun bu manevî mirası bir anlamda bize intikal etmiş oldu. Sadece ben değilim tabii amcamın çocukları da var, onlar da hafız. Benim bir kardeşim hafız, amcamın bir oğlu hafız, diğer amcamın üç tane oğlu hafız.

Dedeniz Molla Hasan'ın köyün din eğitiminde etkili olduğu anlaşılıyor. Hem sizin hem de yörenizdeki ailenizden öne çıkan kişiler hakkında, medrese eğitimleri hakkında bir bilginiz varsa bize aktarabilir, isimlerini paylaşabilir misiniz?

Bu hususta mutlaka anmam gerekiyor, amcamın oğlu Yakup Yıldırım şu anda Rize’de Kur’an kursunda hafızlık yaptırıyor. Kendisini bu işe vakfetmiş bir insandır. Tahminimce bugüne kadar hafızlık yaptırdığı insanların sayısı 500’den aşağı değildir. Karadeniz Bölgesi’ne çok büyük hizmetleri olmuştur. Hâlâ aktif bir şekilde hafızlık eğitimlerini Rize Çayeli’nde devam ettirmektedir. Diğer amcamın oğullarından biri olan Davut Yıldırım İstanbul’da din görevlisi olarak çok gayret gösteren bir insandır. Mesela yaşamış olduğumuz bu deprem olayında deprem bölgelerine sıklıkla giden, hiçbir dünyevi karşılık beklemezsizin oradaki depremlerde kardeşlerimize hizmet için koşan bir insandır. Bu bizim bölgenin insanımıza kazandırmış olduğu o millî ve manevî değerlerle alakalı olan bir durumdur. Çünkü camiye giren insandan bu vatana hain çıkmaz. Bu genel bir kuraldır. Bizim insanımızın bu dinî hamiyeti ülkemize bağlılığından kaynaklıdır. Mesela Trabzon için söyleyecek olursak siyasi görüşü ne olursa olsun vatan için canını verir. Bunun kökeninde var olan şey, işte bu dinî ve millî değerlerin bizim çocuklarımıza kazandırılmış olmasıdır.

Kıymetli hocam erken yaşlarda köyünüzü bırakıp İstanbul’a göç ettiniz ama yine de o erken yaşlardaki şahitliğinizin değerli olduğunu düşünüyoruz. Köyünüzde o dönemde teneffüs edilen dinî hayata dair kandil geceleri, ramazan geceleri, cuma günleri gibi günlerde neler yapılırdı, bizimle paylaşabileceğiniz neler vardır?

Öncelikle benim yetişemediğim bir şey var onu ifade etmek isterim. Biz yamaçlı yerlerde yaşadığımızdan elektrik bizim köylere 70’lerin başlarında geldi. Elektrik gelmeden önce insanlar ezan okurmuş ama karşı köylere ulaştırma imkânı olmadığı için boru üflenirmiş. Ben yetişemedim ona ama babam anlatıyor, iyi biliyor bunu. Ezan vakti girdiği zaman bunu diğer köylere duyurmak için eski adı Yalavaslı bugünkü adıyla Dereyurt’tan boru üflenirmiş. Bir nevi top atışına benzetebiliriz bunu, özellikle de ramazan ayında bu çok önemliydi. İnsanlar böylelikle vaktin girdiğini anlarırmış, bunun yanında ezan da okunuyordu tabii. Bizim oranın insanı çok çileli insan bildiğiniz gibi. Ürün yetiştirmek zor, yerler hep yamaçlı ve engebeli olduğu için ürünü taşımak zor. Bugün teleferik kullanılıyor ama eskiden o yoktu, hep sırta alınan sepetle veya başka şekillerle taşımak gerekiyordu. Aynı şekilde soba için odun kesip onu taşımak çok zordu. Karadeniz’de arazi düz olmadığı için bir araç vasıtasıyla bunu intikal ettirme imkânı da yok. Ancak tüm bu zorluklara rağmen çok iyi hatırlıyorum ki kalmış olduğumuz o teravihlerin atmosferi çok farklı bir şeydi.

Çocukluk dönemlerimde hemen hemen tüm ramazanları köyde geçirirdik. O zamanlar ramazan yaz ayına denk gelirdi ve insanların çok yoğun çalışması gereken bir dönemdi. Çok iyi hatırlıyorum insanlar için teravihe gelmek, birinci işti. En güzel yanlarından biri insanların evlerinde yaptığı fındıklı baklavaları. İçlerine bisküvi falan da koyarlardı, çok orijinal bir baklava olurdu. Hatta ben hâlâ onu tercih ederim. Bizim evde baklava yapıldığında köyü hatırlamak için eşimden içine biraz bisküvi koymasını isterim. Teravîh namazı kılındıktan sonra insanlar arasında espriler yapılır, hatta genel olarak Karadeniz insanı esprili konuşmayı sevdiği için hoca da vaazını o şekilde verirdi. Camiden sonra yapılan yiyecekler, özellikle baklavalar ikram edilirdi. Şimdi çocukların o dinî duygularının yerleşik olmasında benim anlayabildiğim kadarıyla bunun çok önemli bir etkisi var. Yani bu, ufakken çocuğun gönlüne tohumu ekmek gibi bir şey. O yüzden şimdi çocukları küçüklüğünde camiye alıştırılmaya teşvik ediyoruz. Mesela ben bu atmosferi şu anda da hatırlıyorum. Mesela o zamanlarda bayram namazlarında köy yerinde insanların giydiği elbiseler ne kadar güzel olabiliyordu ki; ama ne kadar güzelse o elbiseleri giymek suretiyle bayram namazlarına giderdik. O zamanlar böyle çok kaliteli şekerler olmazdı. Bayram namazından sonra büyüklerimiz bizlere şeker dağıtırlardı. O

sıcak atmosfer; birbirimizle kucaklaşmak vesaire hakikaten akrabalık bağlarımızın güçlendirmesi, küslerin birbirleriyle barışması açısından çok önemli bir görev ifa etmiştir. Bu bizim zihnimizde böyle kalmıştır. O yüzden ben her zaman şunu ifade etmeye çalışıyorum bir ilâhiyat öğreticisi olarak, erkek olsun kız olsun fark etmez çocuklarımıza bu değerlerimizi kazandırma noktasında camiye alıştırmamız gerekiyor.

Kıymetli hocam Trabzon yöresi aynı zamanda tasavvuf geleneğinin çok güçlü olduğu bir coğrafya. Sizin köyünüze de bunun bir yansıması var mıydı, bu konuda bize neler söyleyebilirsiniz?

Bizim bölge tabii tasavvufla iç içe olan bir bölge. Mahmud Efendi hazretlerini bilirsiniz rahmetli oldu. Onun köyüyle bizim köyümüz arasında bir tane daha köy var, yani Mahmud Efendi'nin köyü bize çok yakındır. Dolayısıyla o tasavvufi gelenek ondan önce de vardı ama onunla birlikte bizim köyün ve etrafındaki köylerin temel değişmez değerlerinden bir tanesi olmuştur. Şunu da ifade etmem gerekir, hatta o insanların dinî değerlere sahip çıkması noktasında da Mahmud Efendi'nin çok büyük bir etkisi vardır. Adıyaman cemaatinin de Karadeniz Bölgesi'nde hatırı sayılır bir şekilde cemaati vardır. Bizim insanımıza ben bu vesileyle şunu hatırlatmak isterim: Esasında tasavvuf, farklı yörelerde yaşayan farklı gelenekleri, kültürleri olan insanları da kardeş yapan bir değerimizdir. Menzil, Adıyaman merkezlidir ama bu cemaatin müritlerinin bir kısmı Karadeniz'lidir. Dolayısıyla Karadeniz insanıyla Güneydoğu insanını, Doğu insanını kardeş yapan dinî boyutu olan sosyal bir aktivitedir. O açıdan baktığımız zaman bizim bölge insanının diğer bölge insanlarıyla kaynaşmasında da büyük bir hizmet ifa ettiğini söylememiz gerekir.

Hocam erken yaşlarda köyünüzü bırakıp İstanbul'a gittiniz. Ortaöğreniminize İstanbul'da devam ettiniz. Biraz da oraya eğilmek istiyoruz. İmam-hatip okuluna gitmeye nasıl karar verdiniz, kimler etkili oldu?

Hocam, benim babam dindar insandır. Şu anda babam 85 yaşında yürümekte zorlanıyor, beş vakit camiye gidemiyor ama şunu söylersem bu sorunuzun cevabını oradan bulabilirsiniz. Babam Yusuf Yıldırım'ın bu rahatsızlıktan önceki dönemine kadar evde namaz kıldığını bilmeyiz, hep camide namaz kılardı. İlginç bir şey daha söyleyeyim, babam bizim çocukluğumuzda eve bir tabela yaptırmıştır. Tabelada şu yazar: Dikkat! Namazını kıldın mı? Köyde de bir eski bir de yeni evimiz var. Babam içine bir zil tesisatı kurmuştur sabah namazı için. Oradan o zillere basar sonra bakar lambalar yandı mı evde. Lambalar yanana kadar o düğmelere basardı. Hâliyle böyle bir babanın yöneleceği yer imam-hatip lisesidir. Babam beni Fatih İmam-Hatip Lisesi'ne götürdü. Kayıt olurken çok da hastaydım, müdür yardımcısı hocanın odasına kustum. Benim için unutulmaz bir hatıra oldu. Bugün hayata yeniden başlayacak olsam yine aynı çizgiden başlardım. Babamdan Allah razı olsun.

Âmin hocam. İmam-hatipteki hocalarınızdan bahsetmenizi istiyorum. Sizin üzerinizde etkisi olan hocalarınız var mıydı, sizi yönlendirirler miydi, kitap verirler miydi, dersler haricinde sizi ilmî anlamda beslemek için başka faaliyetlerde bulunurlar mıydı? Biraz da bunlardan bahsedebilir miyiz?

Tabii. Fatih İmam-Hatip'in ilk imam-hatip lisesi olması ve merkez imam-hatip olması itibarıyla tüm imam-hatipler içerisinde çok farklı bir yeri var. Öğretmenlerden gerçekten bizim ruhumuzu etkilemiş, bizim çizgimizi, yönümüzü belirlemiş olan hocalardan 4 tanesi benim hayatımda çok

önemli yere sahiptir. Bir tanesi tarih hocamız Süleyman Zeki Bağlan. Hatta bugün evdeki kütüphanemin ismi Süleyman Zeki Bağlan Kitaplığı'dır. Hocamız beni o derece etkilemiştir. İmam-hatipteki bir hocanın öğrenciye verdiği ruhu anlamamız açısından bir şey ifade etmek istiyorum: Benim 6. sınıftan imam-hatip son sınıfa kadar çalıştığım bir konu var; Fatih ilçesindeki camiler ve bunların tarihçeleri. Biz bugün bunu doktora seviyesindeki öğrencilere yaptırıyoruz. Fatih ilçesindeki bütün camileri geziyorum, fotoğraflıyorum, tarihçelerini yazıyorum, o zamanki bilgim çerçevesinde bilgilerini yazıyorum, dosyalıyorum vesaire, dolayısıyla hocamızın benim yetişmem üzerinde çok büyük etkisi olmuştu. İkinci olarak da onu burada rahmetle anmam gerekiyor; 50'ye yakın kitabı olan Ali Nar hocamız. Kelimenin tam anlamıyla mücahit ruhlu, İslâmi değerlere son derece bağlı olan bir insandı. 45-50 kiloluk bir adamdı ama sınıfa girdiği zaman o hocamız duruşuyla, konuşmasıyla sınıfın içerisinde gezinmesiyle bizi etkisi altına alırdı. Sınıftan çıt çıkmazdı. Ağzımızı açardık hocamız ne anlatacak diye. O hocanın da benim şahsiyetimin, kimliğimin oluşmasında çok büyük faydası var. Ama az önce söylemiş olduğum Süleyman Zeki Bağlan hocamın etkisi bambaşka. Bizi imam-hatipteyken İstanbul Üniversitesi'ne hocalarla tanıştırmaya götürdü. Hocadaki vizyona bakar mısınız, lise öğrencisini alıyorsunuz üniversiteye götürüyorsunuz, oradaki hocalarla tanıştıyorsunuz. Orada hocaları dinliyoruz biz de. Böyle acayip bir gelecek perspektifi oluştu bu hocamız sayesinde. Üçüncü olarak benim üzerimde büyük etkisi olan Yusuf İzzettin Sav diye çok meşhur olan, hattat, bütün insanlarımızın tanıdığı hocamdır. Dördüncü olarak da rahmetli olan edebiyat hocamız Mehmet Zeki Ekici hocamdı. Bu bahsetmiş olduğum dört hocam, okuyan, kendilerini sürekli güncelleyen, öğrenciyi kendini hâline bırakmayan hocalarımızdı. Dolayısıyla ben onların haklarını hakikaten ödemekte zorlanırım. O yüzden her zaman hepsi dualarımdadır.

Size kitaplar verirler miydi, ayrıyeten dersler yaparlardı mıydı, meşrep farklılıkları var mıydı? Varsa bunları size yansıtırlardı mıydı?

Bizim hocalarımızın bir kısmı cemaat aidiyetleri olan hocalarımız ama mesela Ali Nar, Süleyman Zeki Bağlan hocalarımız siyasal boyutu da olan hocalarımızdı. Yani bizim siyasal çizgimizin belirlenmesinde de bu iki hocamızın çok büyük etkisi olmuştur.

Milli Görüş geleneğinden mi?

Tabii Milli Görüş geleneğinden. Ben ortaokuldayken, imam-hatipteyken bunu söylemekte bir beis yok, bilakis iftihar da ediyordum; mitinglere, yürüyüşlere giden bir insandım. O zamanlarda duvarlara yazı yazma geleneği vardı. Duvarlara yazı yazardım, düşün yani ortaokuldaki çocuk ne yazdığımızı da belki pek bilmezdik. Demek istediğim, bize kazandırılan bir ruh vardı. Hocalarımız bunu bizden istemezdi ama biz kendimiz yapardık. Bu bize esasında şunu gösteriyor: Çocuklara eğitim veren din görevlilerinin bu ister din kültürü öğretmeni olsun ister hoca olsun yaptıkları işi bir memuriyet zihniyetinin ötesine taşmak suretiyle öğrencilere ruh kazandırma çabasında olmaları gerekir. Hocam biz bu dönemde bunu yapamadığımız için hakikaten durumumuzun çok da iyi olmadığını rahat bir şekilde söyleyebiliriz O yüzden bu hocalarımızın benim üzerimde yani kafamın şekillenmesi, hayata bakışım, Müslüman kimliğimin oluşmasında çok büyük rolü vardır. Bir Beşir Hocamız vardı. Bizim Kur'an-ı Kerim derslerine gelirdi. Fethi Yeken o zamanlar çıkmıştı. Bu dediğim 1981-82, ben 83 mezunuyum. İmam-hatipten bize, o zamanlar yeni kitapları tercüme edilmeye başlanan Fethi Yeken'in kitaplarını okuturdu. Fizik hocamız bize, Seyyid Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'an*'ından okutur bazı bölümlerinden sorumlu tutardı. Bunların hepsi bir araya geldiği zaman insanda bir hayata bakış kimliği oluşuyor. Belki de bizim yitiğimiz budur.

Hocam ailenizin yanında kalıyordunuz. O dönem imam-hatip öğrencileri işe ve ibatelerini nasıl karşılıyorlardı? Yardım eden kuruluşlar var mıydı?

Bizim zamanımız tabii yokluk zamanı. Biz altı kardeşтик. Benim babam inşaatlarda fayansçılık yapan bir insandı. Evde zeytini yarım yediğimiz zamanları çok hatırlarım ben. Babamın bize harçlık vermeden evden sabah sessizce süzülüp gittiği zamanları çok iyi hatırlarım. Zorluklarla ama mutlu bir yaşam... Kanaatkârlığın çok fazla olmuş olduğu, insanların başkalarına endeksli bir hayat yaşamadığı bir dönemde çocukluk geçirdim. O yüzden mutlu bir çocukluk geçirdim. Tabii biz babamızın evinde kalıyorduk ama arkadaşlarımızın büyük kısmı imam-hatip lisesinin yurdunda kalıyorlardı. Biz fakir bir aile olduğumuz için cumartesi-pazar günleri Çaykaralı Ali Fikri Yavuz Hoca, meali var, İstanbul müftüsü, Of'tan Ali Rıza Ömeroğlu, İstanbul eski vaizlerinden, rahmetli oldu, hocalarımızdan ders alırdım. İmam-hatip öğrencisini görüyor musunuz? Bize nasıl bir ruh kazandırmış bu hocalarımız. Normalde zamanımız öğrencilerinde böyle bir aktivite yoktur. Ben cumartesi-pazarları bu hocalarımıza giderdim destek anlamında sordunuz ya, temel Arapça kitapları okurduk biz bu iki hocamızdan. Bunun yanında da yoklamaları ben tutardım kim geliyor derse kim gelmiyor diye. İşte onun bir ölçüsü vardı. Hocalarımız ay sonunda bize maaş verirlerdi, böyle belli oranda devamsızlık yapanlar maaş alamazdı.

Hocam pekiştirmek için soruyorum. Bu hocalarınızdan ders alırdınız ve hocalarınız derslere geldiğiniz için size para verirlerdi doğru mudur?

Tabii. Fatih Camii'nde cenazelerin çıkmış olduğu tarafta, bugün Kur'an kursu olarak kullanılan bir medrese var. Şu anda Kur'an kursu olarak kullanılan mekân o zaman medreseydi. İşte orada bu hocalarımızdan ders alırdık. Bize aylık maaş verirlerdi, çok iyi bir paraydı, ben hatırlıyorum 150 liraydı ve o zamanın parasıyla çok iyi bir paraydı. Bunun yanında bize ayakkabı desteği gibi desteklerde bulunurlardı. Hepimiz ihtiyaç sahibi olan çocuklardık.

Nereden bulurlardı hocam?

Bu iki hocamızın dindar, İslâm'a hamiyetperver olan insanlarla diyalogları çok iyi olduğu için onlardan aldıkları yardımlarla bizim derslere devam etmemize vesile olurlardı. İkisi de Karadeniz insanı; biri Çaykaralı biri Of'lu, girişken insanlardı. Tabii insanın içerisinde biraz da istek olması lazım. Biz Fatih İmam-Hatip Lisesi'nde pek çok öğrenciydik ama bu derslere gelen Fatih İmam-Hatip'ten öğrenci sayısı hatırlayabildiğim kadarıyla bir sınıfta otuzu geçmezdi. Yani koskoca imam-hatipten 30 kişi giderdik biz. Dolayısıyla bu biraz da insanın içinden gelen duyguyla ilgili olan bir şeydir. Ben imam-hatipte okurken bu fakirlik, zorluk şartlarına rağmen 18 ay süreyle Libya Konsolosluğu'na pratik Arapça kurslarına gittim. Cumartesi-pazar derslere gidiyorum, akşamları da Libya Konsolosluğu'na Taksim'e gidiyorum. Oradan da bitirme belgesi aldım ve Arap turistlere rehberlik yaptım. İmam-hatipteyken yapabildiğim kadarıyla harçlık çıkarmaya başladım. Bunların hepsini bir araya getirdiğiniz zaman hakikaten bir şeyler ortaya çıkıyor. Şunu ifade etmek isterim: İnsanın ve çocuğun yetişmesinde hocanın şahsiyetinin çok büyük etkisi vardır. Eski Bağcılar Belediye Başkanı Feyzullah Kıyıklık Ağabeyin bir sözünü özellikle genç din kültürü ve din görevi olarak hizmet yapan kardeşlerime hatırlatmak istiyorum, göreve ilk Galatasaray Lisesi'nde başlamıştır, tarih hocası ona demiş ki "Oğlum önce kendini sevdir, ders peşinden gelir." Belki de bizim kuşanmamız gereken ruh budur. Bizim hocalarımız bize bunu kazandırdılar Allah hepsinden razı olsun.

Hocam Ali Fikri Yavuz hocamızın, Çaykara ulemasının Trabzon dışında da o Trabzon'daki medrese ortamını bir şekilde oluşturdukları anlaşılıyor. O derslerin içeriğine dair biraz daha bilgi verebilir misiniz bize, neler okurdunuz?

Öğrencilik zamanımızda temel kitaplar olan *Emsile*, *Binâ*, *Avâmil*, *İzhâr*'i hocalarımız bize ezberletirdi. Ali Fikri Yavuz hocanın yapmış olduğu tefsir dersleri vardı. Doğrudan onun öğrencisiydik ama bu dersleri bize yapmıyordu. Biz onlara misafir öğrenci olarak giderdik. *Celâleyn* türü kitaplar okutmak suretiyle derslerini yapardı. Tabii derse gelenlerin yaşları bizden biraz daha büyüktü. Biz de dinleyici olarak katılırdık. İki bir araya geldiği zaman hakikaten insanda bir kıvam oluşuyor.

Dinleyiciler Trabzonlu muydu hocam?

Hayır, yüksek İslam enstitüsünde olan öğrenciler veyahut da Fatih'te medreseler çok fazladır, o medreselerde okuyan öğrenciler gelip hocaya öğrencilik yaparlardı. Onlara da aylık verirlerdi.

Hocam biraz da üniversite eğitiminize geçmek istiyoruz ama öncelikle ilâhiyat okumanıza nasıl karar verdiniz? Zihninizde bir kırılma anı yaşandı mı?

Az önce isimlerini saymış olduğum hocalarımızın başta Ali Nar hocam olmak üzere ilâhiyat tercimimizde çok büyük etkisi oldu. Ben kendimi zaten böyle bir din görevlisi gibi dine hizmet eden bir insan olarak görüyordum. Bir de aileden gelen dinî bir hassasiyet olunca insan yönünü o şekilde çizmiş oluyor. O vesileyle Bursa İlâhiyat'a gittim. Çok da başarılı bir öğrenciydim. Hüseyin Algül hoca bana dedi ki, sen buradan bir yere gitmeyeceksin. Ben seni buraya asistan olarak alacağım, dedi. Daha sonra 12 Eylül darbesinin izleri devam ettiği için, 80'li yıllar çünkü bu iş olmadı. Siyasi rejimden kaynaklı ilâhiyatlara baskı uygulanan bir durum oldu. Velhâsıl-ı kelim o şekilde Bursa İlâhiyat'a gittik ama ne yaptık? Bunu da mutlaka ifade etmem gerekiyor, hep insanın içindeki o özle alakalıdır bu söyleyecek olduğum şey. Öğrenci arkadaşlarla kalırken ben şuna dikkat ediyordum: Çok çalışkan bir öğrenci olduğum için kalacak olduğumuz arkadaşların da çalışkan olmalarına ehemmiyet gösteriyordum.

Öğrenci yurdunda mı kalıyordunuz hocam?

Biraz kaldık öğrenci yurdunda, sonra kendimiz eşya aldık genç arkadaşlarla birlikte bir ev tutup oraya geçtik. Biz İmam Buhârî'nin *Sahih*'ini mevsime göre sabah namazından önce veya sonra öğrenci evinde okuyup bitirdik. Yetinmedik, adını rahmetle anacak olduğum Çaykaralı eski Çaykara müftülerinden, Nasrullah Hacımüftüoğlu hocamın kayınpederi olan Yusuf Bilgin hocamız vardı Bursa'da. Onun kayınpederinden biz bu dört yıl boyunca her cumartesi-pazar ders aldık. *Mültekâ* diye bir fıkıh kitabı var, onu kendisinden bitirdik. *Tâc* diye bir hadis kitabı var, onun yarısını okuduk, başka kitaplar da okuduk. Yani çok bereketli hafta sonları geçirdik biz bu hocamızla. Hocamız Allah dostu olan bir insandı.

Şunu mutlaka hayırla yâd etme babında söylememiz lazım, hocamızın şöyle bir özelliği vardı: Hocamızla derse sabah 09.00'da başlardık, ders 13.00'e kadar sürerdi. Arada mutlaka bize bir çay-pasta ikramı olurdu. Onları da hayırla yâd edeyim, hocamızın eşi ve kızı yapardı. Çay içer, pastayı yer derse devam ederdik, duruma göre hocamız bize öğle yemeği yedirirdi. Çıkarken de ne yapardı biliyor musunuz, evde var olan kuru yemişlerden ve meyvelerden de ceplerimizi doldurup bizi gönderirdi. Bu nasıl bir hocalıktır? Hem Allah rızası için hiçbir karşılık almadan bize 3-4 saatini

veriyor hem de çayımızı içtiriyor, yemeğimizi yediyor, çıkarken de ceplerimizde doldurmak suretiyle kuru yemiş, meyveyle bizi gönderiyor. Şimdi bu dersin lezzetini siz bir düşünün! Hocamızın bir özelliği daha vardı: Çok samimi ve ihlaslı bir insandı. Hocamızın namaz kıldırmasında Allah'a ibadet etmenin lezzetini tadardık.

Hocam ilimle uygulamayı yan yana, atbaşı götürüyorlar; ayırmıyorlardı.

Bir kere o hocamızla yan yana durduğunuz zaman, böyle baktığımız zaman ahlakından dolayı Peygamber Aleyhisselam'ın "verasetü'l- enbiya" olan insanlardan biriyle karşı karşıya olduğunuzu çok rahat bir şekilde anlıyorsunuz. Hatta bir kerametini ben anlatayım hocamızın. Ben velî bir kul olduğuna inanıyorum. Dedi ki ben, İsmail Hakkı Bursevî hazretlerinin bir kitabını arıyorum. Bizim oranın lehçesiyle anlattı bunu. Bayağıdır da kitabı bulamadım. Bir gece rüyamda bana İsmail Hakkı gözüktü. Bana dedi ki, senin aramış olduğun o kitap Bursa Eski Yazma Eserler Kütüphanesi'nde falanca numarada bulunmaktadır. Ben de o numarayı kaydettim. Sabah gittim Yazma Eserler'e hakikaten o kitabı orada buldum. Hoca bunu bize anlatınca tabii kendisine ait bir sırrı bize izhâr etmiş olduğu için mevzuyu değiştirdi, hemen başka bir şeye geçti, hikâyeyi yarıda bıraktı. Ama biz hocamızın oradan o velîliğini anlamış olduk. Tabii çok yaşlı olduğu için ders yaparken de hocamız zaman zaman böyle uyuklardı. O uyuklamasına rağmen biz istikrarlı bir şekilde arkadaşlarımızla dört yıl boyunca hocamızdan o derslere devam ettik ama bitmedi.

Yine Çaykaralı Yunus Vehbi Yavuz hocamı da burada anmam gerekiyor. Ondandır da hafta içleri başta meal dersi olmak üzere bir kısım kitapları okuduk. Onun Bursa'da KURAV adında bir vakfı var, oraya giderdik. Kendisini hayırla yâd edeyim, yazları evimiz boş kaldığı için evimizin kirasını o temin ederdi. Bizi bir kısım zenginlere gönderirdi. Onlardan 3-4 aylık toplu alırdık. kirayı verirdik ev sahibine, kafamız dinç bir şekilde giderdik. Bunun yanında fakir çocuklardık, hocamız da arada bir bize maddi anlamda destek olurdu. Bununla beraber onun yanında da bazı kitaplar okuduk. Bir hatıra olarak hocamdan şunu anlatmam lazım: Bir gün dedi ki bize Yunus Vehbi Yavuz hocamız, KURAV'a gidin orada kitaplar var, oradan her biriniz, ders gören öğrencilere diyor, biner liralık kitap alabilirsiniz bedava. Geldik büyük bir masa var vakıfta üzerlerine kitaplar serilmiş. Arkalarında da fiyatlar var. Bin liralık alma hakkımız var diye herkes gıdım gıdım hesap ediyor. Ben 1300 liralık kitap aldım 300'ünü de kendim vereceğim. Oradaki görevli olan arkadaş liste tutuyor, hep tek tek baktı 1.000 lira tamam, sen al dedi. Sonra bana geldi baktı 1.300 lira. 1.300 yazdı kâğıda. Dedim ki ona şu anda param yok, ben onu sonra ödeyeceğim. Bana dedi ki seninkiler de bedava. Çünkü Yunus Vehbi hocamız ona demiş ki: Ben biner liralık bunlara kontenjan açtım ama fazla alan olursa bu demek ilim tâlibidir, gerçekten kitabı seven birisidir, ne kadar alırsa alsın ondan da para almayacaksın. Böyle çok hoş güzel bir hatıramız oldu. Yunus hocamıza Allah hayırlı uzun ömür versin.

Ekrem Doğanay hocayla da meşguliyetiniz var değil mi hocam?

Hafta sonları Müftü Hoca'dan okuyoruz, akşamları Yunus Vehbi Yavuz hocaya gidiyoruz. Rahmetli Selman Başaran isimli bir hadis hocamız vardı. Haftada iki gün öğle araları yemek yememe şartıyla hadis okumaları yapıyorduk. Biz hocamızla Elbânî'nin *Sahîh-i Müslim Muhtasarı*'nı öğrencilikte bitirdik. Sabah *Buhârî*'yi okuduk, onu da bitirdik. Tüm ara ve yılsonu tatillerde Bolu'nun Yeniçağa ilçesine gidip Ekrem Doğanay hocayla rahmetli olan, Erbakan hocamızın da çok sevmiş olduğu merhum ikisini de rahmetli analım, ders yaptık. Sırf Allah rızası için gitmişsin, oranın atmosferini bir düşün. Böyle istikrarlı devam eden 7-8 öğrenciydik. Bir de gelip gidenler oluyordu arada bir,

ama biz 7-8 değişmez öğrencilerdik. Hocamızdan Sabunî'nin *Tefsiru Âyâtî'l-Ahkâm*'ını ve pek çok kitabı okumak suretiyle çokça istifade ettik. Hocamız namaz kılariken ağlayan bir insandı. Onunla beraber ibadet yapmanın lezzetini şu anda bile hissediyorum. Teravihlere giderdik. 2 rekâta bir selam vermek suretiyle kılardı. 3-4 saat sürerdi. 2 rekât kılardık arada kısa bir sohbet eder çay içerdik. Dinlene dinlene kılardık. Onun da keyfini, tadını asla unutamıyorum. Çok hoş, çok güzel bir insandı Allah rahmet eylesin hocamıza.

Hocam özel bir soru sormak istiyorum. İlim yolu meşakkatli bir yoldur. Bu yola giren herkes de fedakârlık yapar. Ama Trabzonlu âlimlerin ve ilim talebelerinin biraz daha farklı olduğunu düşünüyor musunuz? Gittikleri her yerde bir ilim meclisi kurmaya çalışıyorlar, talebeleri oraya çekebilmek için ellerinden gelen maddi manevi her türlü fedakârlığı yapıyorlar. Bu ruhu neye bağlıyorsunuz bir Trabzonlu olarak?

İslâmi gelenekten gelmeyiz. Dinî hamiyet, İslâmi değerlere bağlılığımızın yanında bu hareketin biraz da bölgesel yani iklimle alakalı olduğu kanaatindeyim. Bizim oranın insanının yerinde duramayan bir yapısı var. Ben geçen yıl yani 2022 yılında 26 tane ile gitmiş, 96 tane konferans vermişim. Bunun yanında televizyon çekimleri falan da yaptık. Bizim bölge insanının içinde kaynayan enerjisiyle ilgili olan bir şeydir. Hani bizim oranın insanı çok hareketli. Hâliyle bu da peşinden bereketi getiriyor. Ben bunu biraz ona bağlıyorum.

Hocam yine bir özel soru soracağım... İslâm dünyasının en büyük hadis âlimlerinden Şuayb el-Arnâvût ve Abdülfettâh Ebû Guddê'yi Türkiye'ye tanıtan hocasınız. Onlarla olan teşrik-i mesâinize, tanışıklığınıza dair bizimle neler paylaşırsınız?

Şuayb el-Arnâvût 2016 yılında Hakk'ın rahmetine kavuştu. Ben hocamın yanında süresiz bir şekilde 2004-2005 yıllarında bulundum. Ürdün'de ev kirliyordum. Yazları kalıp hocamıza öğrencilik yapıyordum. Bu hadis alanında yetişmem noktasında hocamın üzerimdeki hakkı hakikaten çok fazladır. 320 cilt kitap bırakmış olan bir insandan bahsediyoruz. Hocamızı Türkiye'ye tanıtırken şöyle güzel bir hizmet yaptım:

Hocamızla 100 saati geçkin röportaj yaptım. İslâm dünyasındaki hadislerle ilgili problemleri, soruları özetleyerek hocamıza yönelttim. Daha sonra hocamızın bu cevaplarını ben hülâsa ederek *Hadisler ve Zihinlerdeki Sorular* adıyla bir kitap hâline getirdim. Bu şu an ilâhiyatlarda hem lisans hem de lisansüstü olmak üzere okutulan bir kitaptır. Yani bu vesileyle bizim ülkemiz hocamızı tanıdı. Bir de ben hocamızı birkaç kere Türkiye'ye getirdim. Trabzon, Rize, Erzurum, Kayseri, Konya, İstanbul, Çankırı, Sivas gibi birçok ilde hocamızın tercümanlığını yaparak konferanslar vermesine yardımcı oldum. Allah bilir bu yerlere bir daha bu kadar büyük hocalar gelir mi, vesile olduk Allah'a hamd olsun. Abdülfettâh Ebû Guddê hocayı akademik camia çok iyi tanır ama ben şöyle bir hizmet yapmış oldum:

Abdülfettâh Ebû Guddê hocamızın özellikle bizim Müslüman okur diyebileceğimiz yani geleneklerine yoğunluklu bir şekilde sahip çıkan kitlenin Ebû Guddê hocamızı tanımasına aracılık yaptım. Şu röportajı yapana kadar 28 kitabının beş tanesini tercüme ettim. Geri kalanlarını arkadaşlarımıza dağıttık ve hocamızın kitaplarını tercüme ettik. 37 kitaba tamamlayacağız projeyi inşallah. Onlar da bitince güzel bir set olacak.

Şuayb el-Arnâvût Hoca aslen Arnavut olmakla beraber Şam doğumludur. Abdülfettâh Ebû Gudde Hoca Halepli'dir. Dolayısıyla Suriye'nin iki bilgininin bizim ülkemizde tanınmasına, kitaplarının okunmasına vesile olduk. Öyle ki akademik çalışma yapanların Abdülfettâh Ebû Gudde'nin kitaplarından müstağnî kalması mümkün değil. Sen İslâmi ilimlerle meşgulsen Ebû Gudde hocanın kitaplarına özellikle hadis alanında ve tefsir alanında bakmak zorundasın. Hanefî mezhebinde İmam Muhammed'in *Kitabü'l- Kesb* kitabını tahkik etmiştir. Aynı zamanda şöyle bir hizmeti daha var: *Ebû Hanîfe'nin Hadis İlmindeki Yeri* diye bir kitabı yayına hazırlamıştır hocamız. Hanefî mezhebine çok büyük hizmeti olan bir insandır ikisi de. Böylelikle ikisini de rahmetle anmış oldum.

Hocam sizi tekrar bir Trabzon'a geri döndürmek istiyoruz. Trabzon sizin de iyi bildiğiniz üzere çok güçlü hafızlık geleneği olan bir coğrafya. Aynı zamanda medrese geleneği olan ve bunların bir sonucu olarak da çok canlı icâzet töreninin olduğu bir coğrafya. Siz hem eski hem günümüzdeki icâzet törenlerine katılmış birisi olarak bunlar arasında bir mukayese yapabilir misiniz?

Şunu ifade etmek istiyorum, çocukluğumuzdaki icâzet şöyle: Böyle yoğunluklu dinî faaliyet olarak icâzet törenleri yapıldığı için âdeta bu icâzet törenleri bir Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı havasında olurdu. İnsanlar en güzel elbiselerini giymek, çocuklarına da aynı şekilde en güzel elbiselerini giydirmek suretiyle icâzet merasimlerine akın ederlerdi. Gittiğiniz zaman orada mutluluk verici bir tabloyla karşı karşıya kaldığınızı görürdünüz. İcâzet merasimleri cuma ve bayram namazları dışında insanları yoğunluklu olarak bir araya getirdiği için insanların iman akülerinin şarj edilmesine vesile oluyordu.

Bu icâzet merasimlerine bölgeden ve bölgenin dışındaki yerlerden tanınmış meşhur hocalar getirilirdi. Mesela Rıdvan Hoca vardı eski dönemlerde rahmetli oldu, bizim ikinci yan köyde olan bir hoca, Çifâruxsa denilen yerden gelen hocalar, Zavendik denilen yerden gelen hocalar vesaire. Bu kimseler manevi ağırlığı olan insanlar olduğu için bunların sohbetleri insanların yollarının çizilmesi hususunda çok etkili olurdu. Dolayısıyla manevi anlamda bir gıdalanma merasimine dönerdi bu bizim icâzet dönemleri. Tabii biz çocuk olarak gittiğimiz dönemlerde de bizim için güzel olan tarafı, ikram tarafıydı. Et yemek, etli pilav yemek vesaire. Çocuklarla oynamak, şakalaşmak hakikaten bizim zihnimizde kalan hatıralardır. Zamanımızda da bu icâzetler, merasimler devam ediyor ama o eski dönemlerdeki kadar o neşenin olduğunu söylememiz biraz zor. Bunun birkaç tane sebebi var: Bir Karadeniz insanı yoğunluklu olarak artık büyük şehirlerde yaşadığı ve çocukları da oralara taşındığından bu kurslara hafızlık yapmak için çocuklarını çok fazla gönderme imkânı olmuyor. Gönderiyorlarsa da İstanbul gibi yerlerde gönderiyorlar, dolayısıyla nüfus da büyük oranda batıya kaydığı için böyle olabiliyor. Bölgeye hareket getiren bir İslâmi hizmet olmakla birlikte yine de bir canlılık katıyor. Ama demiş olduğum o eski bereketini, o hareketi biraz kaybetti. Bir de insanlar eskiden açtı. Hani dinî çaba olarak, faaliyet olarak 5-10 kalem şey sayabilirsin ama bugün insanların din adına ilgilenme imkânları, fırsatları çok fazla çeşitlendiği için onun da bu faaliyetlerin biraz zayıflamasında etkisi olduğunu söylememiz gerekir. Ama her hâlükârda ne olursa olsun icâzetler bizim bölgenin damgalarından mühürlerinden biridir.

Karadeniz dendiği zaman dinî faaliyet olarak bir şeyler söyleyecek olsanız bunun içerisine mutlaka icâzeti zikrederim. İcâzet merasimlerinin bize hatırlatması gereken bir şey var: Bizim Trabzon'daki Kur'an kurslarındaki öğrencilerin çok önemli bir kısmı Doğu'dan ve Güneydoğu'dan geliyor. Bu şu anlama gelir, Kur'an kursları aynı zamanda bizim ülke barışına, kardeşliğine çok büyük bir hizmet yapıyor. Hiç kimse bu olayın farkında değil. Mesela şu an Kur'an kurslarına gitsek icâze-

ti bekleyen, hafızlığını tamamlamış olan öğrencilerin yarıya yakını Doğulu, Güneydoğulu'dur. Bizim insanımızı kardeşlik potasında birinci derecede yoğuran şey dindir. Dolayısıyla Kur'an kursları hakikaten çok önemli bir görev ifa ediyor. Sosyolojik bir tamamlayıcı, birleştirici bir unsur olarak.

Bizimle paylaştığınız değerli bilgiler için çok teşekkür ediyoruz hocam.

Bu fırsatı bana verdiğiniz için ben teşekkür ederim.

